

ВАРЛАМ ШАЛАМОВ

ДИАМАНТЕНАТА КАРТА

Превод от руски: Александър Талаков, 1994

chitanka.info

През тридесет и първа година във Вишера често имаше гръмовечни бури.

Правите къси светкавици разсичаха небето подобно на мечове. Ризницата на дъжда проблясваше и звънеше; скалите приличаха на руини на замък.

— Същинско средновековие — каза Уилямсън, като скочи от коня си. — Лодки-еднодръвки, коне, камъни... Ще си починем при Робин Худ.

Огромно, сякаш двукрако дърво се издигаше на един хълм. Вятърът и старостта бяха обелили кората от стволовете на двете сраснали се тополи — босокракият гигант наистина приличаше на шотландския герой. Робин Худ шумеше и размахваше ръце.

— До вкъщи има точно десет километра — каза Уилямсън, докато връзваше конете за десния крак на Робин Худ.

Скрихме се от дъжда в малката пещера под ствola и запалихме по цигара.

Началникът на геологопроучвателската група Уилямсън не беше геолог. Бил военен моряк, командир на подводница. Подводницата се отклонила от курса и изплувала край бреговете на Финландия. Пуснали екипажа, ала по заповед на Манерхайм командирът прекарал половин година в огледална килия. В края на краищата освободили Уилямсън, той пристигнал в Москва. Невропатологите и психиатрите настояли да бъде демобилизиран, понеже трябвало да работи някъде на чист въздух, в гора, сред планини. Така станал началник на геологопроучвателската група.

От последното пристанище се изкачвахме десет денонощия нагоре по планинската река — тласкахме с пръти лодката-еднодръвка покрай бреговете. Вече пето денонощие пътувахме на коне, понеже реката вече я нямаше — беше останало само каменистото ѝ русло. Още един ден конете вървяха през тайгата, по пътека за товарни животни — пътят изглеждаше безкраен.

В тайгата всичко става неочеквано, всяко нещо е явление: луната, звездите, животните, птиците, хората, рибите. Без да забележим, гората стана по-рядка, храстите се раздалечиха, пътеката се превърна в път и пред нас изникна огромна, покрита с мъх тухлена сграда с прозорци без стъкла. Бяха с кръгла форма и приличаха на бойници.

— Откъде са се взели тухли тук? — попитах, поразен от необичайната стара постройка на сред тайгата.

— Браво — провикна се Уилямсън, като рязко спря коня си. — Направи ти впечатление, нали? Утре всичко ще ти стане ясно!

Но и на другия ден не можах да разбера нищо. Отново бяхме на път, препускахме по странно правия друм през гората. На места прекосявахме млади брезови горички, елите от двете страни на пътя си протягаха една на друга стари, космати клони, станали рижи от годините, ала нито за миг не закриваха синьото небе. Сякаш пораснала направо от земята като дърво без клони и листа, стърчеше покрита с ръжда ос на вагон. Спряхме конете.

— Това е теснолинейка — каза Уилямсън. — От завода до склада — онзи, тухленият. Ето, чуй. Някога, още по царско време, тук е имало белгийска концесия за желязна руда. Завод, две доменни пещи, теснолинейка, селище, училище, певици от Виена. Концесията носела голяма печалба. Спускали желязото с шлепове по реката, по време на пролетното и есенното й прииждане. Срокът на концесията изтичал през 1912 година. Руските промишленици начело с княз Лвов не ги ловял сън от приказните печалби на белгийците и се примолили на царя да им разреши те да продължат работата. Успели — срокът на концесията на белгийците бил прекратен. Чужденците не пожелали да им бъдат заплатени разходите. Отишли си. Но, заминавайки, взривили всичко — и завода, и доменните пещи, не оставили камък върху камък от селището. Разглобили дори теснолинейката — до последната релса. Всичко трябало да се започне отначало. Княз Лвов не предполагал, че ще стане така. Не успели да започнат преди войната. След нея дошла революцията, гражданская война.

— И ето че сега, през 1930 година, сме тук. Ето ги пещите — Уилямсън посочи някъде надясно, но освен буйна зеленина не видях нищо друго. — А това е заводът.

Пред нас се простираше обширна плитка клисура, падина, обрасла с млада гора. В средата на клисурата имаше някаква гърбица, която съмътно напомняше останките на разрушена сграда. Тайгата бе покрила руините на завода и на прекършения комин, като на скален зъбер, беше кацнал сивокафяв ястреб.

— За да го видиш, трябва да знаеш, че тук е имало завод — обади се Уилямсън. — Завод без хора. Бива си го. Само за двадесет

години. Двадесет поколения треви: див праз, остраца, върбовка... И цивилизацията я няма. А на заводския комин е кацнал ястреб.

— При хората този път е много по-дълъг — казах аз.

— Много по-къс — поправи ме Уилямсън... — Нужни са по-малко човешки поколения.

И без да почука, той отвори вратата на най-близката къща.

Зад една грубо скована, рендосана, измита до блясък маса седеше огромен старец със сребристи коси, облечен с едновремешен черен редингот, с очила със златни рамки. Болните му от подагра синкави пръсти стискаха дебела, подвързана с тъмна кожа книга със сребърни закопчалки. Гледаше ни спокойно със сините си, изпъстрени с червени старчески жилки очи.

— Здравейте, Иван Степанович — каза Уилямсън, като се приближи. — Ето, доведох ви гост.

Поклоних се.

— Още ли чоплите — изхриптя старецът със златните очила. — Празна, празна работа е тая. Бих ви почерпил с чай, но всички са по работа. Женорята и дечурлигата берат горски плодове, синовете са на лов. Затуй — ще прощавате. За мен това време е по-специално — и Иван Степанович почука с пръст по дебелата книга. — Впрочем не ми пречите.

Закопчалката щракна и книгата се отвори.

— Каква е тази книга? — попитах неволно.

— Библията, сине. Вече двадесет години не държа други книги у дома... По ми е лесно да слушам, отколкото да чета — очите ми отслабнаха.

Поех Библията. Иван Степанович се усмихна. Книгата беше на френски.

— Не мога да чета на френски.

— Именно — рече Иван Степанович и шумно запрелиства страниците.

Излязохме.

— Кой е този човек? — попитах Уилямсън.

— Счетоводител, отправил предизвикателство към целия свят. Казва се Иван Степанович Бугреев, обявил война на цивилизацията. Той е единственият, останал в този затънтен свят след дванадесета година. Бил е главен счетоводител при белгийците. Толкова бил

потресен от унищожаването на заводите, че станал последовател на Русо. Видяхте ли го какъв е патриарх? Мисля, че е около седемдесетгодишен. Има осем сина. И нито една дъщеря. Старата му жена е също тук. И внуките. Децата му са грамотни. Успели да завършат училище. Ала на внуките старецът не разрешава да учат четмо и писмо. Риболов, лов, работа в зеленчуковата градина, на пчелина и френската библия в преразказ на дядо им — това е техният живот. На около четиридесет километра оттук има селище, училище, магазин. Все гледам да му угаждам — разправят, че пазел подземната карта на тия места, останала от белгийските проучвания. Може и да е вярно. Че са проучвали, проучвали са — лично съм виждал в тайгата стари изкопи. Ала старецът не дава картата. Не иска да ни спести труда. Ще трябва да минем без нея.

Пренощувахме в къщата на най-големия син на Иван Степанович — Андрей. Андрей Бугреев беше около четиридесетгодишен.

— Защо не дойде да работиш при мен като изкопчия? — попита го Уилямсън.

— Баща ми не одобрява — рече Андрей Бугреев.

— Щеше да припечелиш!

— Пари си имаме достатъчно. Тук има много дивеч. Също и сечища. А и по домакинството има предостатъчно работа — стariят прави план за всеки един от нас. Тригодишен — усмихна се Андрей.

— Ето ти вестник.

— Не ща. Баща ми ще научи. А и почти съм забравил да чета.

— Ами синът? Нали скоро ще навърши петнадесет.

— Ванюша е съвсем неграмотен. Кажете го на баща ми, не на мен. — И Андрей Иванович започна яростно да си събува ботушите.
— А вярно ли е, че тук ще правят училище?

— Вярно е. Ще го открият додина. А ти дори не искаш да работиш за нас. Всеки човек ще ми е от полза.

— Че къде са твоите хора? — рече Андрей Иванович, като деликатно смени темата.

— На Червения поток. Ровим в старите изкопи. Нали Иван Степанович има карта, а, Андрей?

— Няма никаква карта. Някой ви е изльгал. Дрън-дрън.

Изведнъж в светлината се появи тревожното, озлобено лице на Маря, жената на Андрей:

— Не, има! Има! Има!

— Маря!

— Има! Има! Преди десет години с очите си я видях.

— Маря!

— За какъв дявол му е притрябало да пази тази проклета карта?

Зашо Ванюшка трябва да стои неграмотен? Живеем като зверове. Скоро съвсем ще буренясаме.

— Не — каза Уилямсън. — Ще има селище. Град ще има. Завод ще има. Ще кипи живот. И макар че няма да има певачки от Виена, ще има училища, театри. Твойт Ванюшка ще стане цял инженер.

— Няма да стане, няма да стане — разплака се Маря. — Вече му е време да се жени. А кой ще го вземе такъв неграмотен?

— Какъв е този шум? — Иван Степанович беше застанал на прага. — Ти, Маря, се прибирай, време е за сън. Андрей, жена ти се е разпуснала. А вие, добри хора, не всявайте смут в семейството ми. Имам карта, но не я давам — животът няма нужда от това.

— Вашата карта не ни е притрябвала кой знае колко — рече му Уилямсън. — Като поработим година, ще си направим наша. Богатствата са открити. Утре Василчиков ще докара чертежите и започваме да сечем дървета за селището.

Иван Степанович излезе и затръшна вратата. Всички се разбръзаха да си лягат.

Събудих се в присъствието на много хора. Зората внимателно влизаше в стаята. Уилямсън седеше на пода, до стената, протегнал мръсните си боси крака, а около него шумно дишаше цялата фамилия Бугрееви — всичките осем синове, осемте снахи, двадесетте внуци и петнадесетте внучки. Впрочем, внуките и внучките дихаха някъде пред прага. Нямаше го единствено самия Иван Степанович и старата му жена — остроносата Серафима Ивановна.

— Ще има ли? — питаше задъхващият се глас на Андрей.

— Ще има.

— Ами той? — И всички Бугрееви въздъхнаха дълбоко и замряха.

— Какво той? — твърдо опита Уилямсън.

— Ще умре — жално изрече Андрей и всички Бугрееви отново въздъхнаха.

— Може пък да не умре — несигурно каза Уилямсън.

— Старата също ще умре. — И снахите се разплакаха.

— Тя — в никакъв случай — увери ги Уилямсън и добави: — Впрочем, тя е възрастна жена.

Внезапно се вдигна шум, хората се размърдаха. По-малките внучета се шмугнаха в храстите, снахите се спуснаха всяка към своя дом. От къщата на старите към нас бавно се приближаваше Иван Степанович, стиснал в ръцете си огромна, мръсна, миришеща на пръст връзка книжа.

— Ето я картата — Иван Степанович държеше слепналите се пергаментови листа и пръстите му трепереха.

Иззад мощнния му гръб надзвърташе Серафима Ивановна.

— Ето, давам я. Двадесет години. Простете ми, Сима, Андрей, Пътър, Николай, всички сродници — простете.

— Бугреев се разплака.

— Е, хайде, хайде, Иван Степанович — рече Уилямсън.

— Не се вълнувай. Радвай се, вместо да тъжиш.

И той ми нареди да се навъртам край Бугреев.

Старецът хич не смяташе да умира. След малко се успокои, дори сякаш се подмлади и от сутринта до вечерта не спира да приказва, като хващаше за раменете ту мен, ту Уилямсън, ту Василчиков — все ни разправяше за белгийците, кое как е било, къде се е намирало, какви са били печалбите им. Имаше много добра памет.

Пергаментовата, миришеща на земя връзка книжа, съдържаше и подземна карта на този район, съставена от белгийците. Руди: злато, желязо... Скъпоценни камъни: топаз, тюркоаз, берил... Полускъпоценни: ахат, яспис, планински кристал, малахит... Нямаше ги само камъните, заради които бе дошъл тук Уилямсън.

Иван Степанович не даде диамантената карта. На Вишера откриха диаманти едва тридесет години по-късно.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.